

การศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

: กรณีศึกษาบ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

The Study of the Potential of the Community and Weaving Groups to Promote Cultural Tourism : A Case Study of Ban NongKhuean Chang, Mueang District, Maha Sarakham Province

บุญชม ศรีสะอาด¹, ญาณภัทร สีหะมงคล², ฤทธิติยา ธรรมสวัสดิ์³, พิริยากุล สิงหรา⁴, พิทยาภรณ์ ทรรสิทธิ์⁵ และ สุพรรณณี รุ่งเรือง⁶

Boonchom Srisa-ard¹, Yannapat Seehamongkon², Rittiya Thammasawas³, Piriyakul Singhara⁴,

Pithayaporn Horrasith⁵ and Supanee Rungreaung⁶

ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2},

นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{3,6}

Education Research and Development, Faculty of Education Mahasarakham University^{1,2},

M.Ed.(Educational Research and Evaluation), Faculty of Education Mahasarakham University^{3,4,5,6}

Corresponding author, E - mail: boonchom.s@msu.ac.th¹, yannapat.s@msu.ac.th², rittiya2.tum@gmail.com³, Sassygirlmath@mail.com⁴,

chompith@gmail.com⁵ and Sunatha_2002@hotmail.com⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้างเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ จำนวน 8 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ นำเสนอในรูปการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. บ้านหนองเขื่อนช้างมีศักยภาพเบื้องต้น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ประเภทภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ อาชีพหลัก คือ ทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้า การเลี้ยงหมอนไหม เป็นต้น 2) ด้านการเข้าถึงทรัพยากรท่องเที่ยว มีเส้นทางที่เข้าถึงสะดวกปลอดภัย เดินทางได้ด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล และมีเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีครบถ้วนและเพียงพอ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านอาหาร 4) การจัดการท่องเที่ยว มีการวางแผนและดำเนินการโดยผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชน

2. แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพ บ้านหนองเขื่อนช้างมีความพร้อมด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแต่ยังไม่สามารถดำเนินการให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรได้ ควรเพิ่มศักยภาพโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเร่งประชาสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนให้พัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง

ABSTRACT

The objective of this qualitative research was to study of the potential of the community and weaving groups to promote Cultural Tourism: A Case Study of Ban NongKhuean Chang, Mueang District, Mahasarakham Province. Data collection was done by conducting in-depth interviews, local agencies, and involved people, and non-participated observation. From the study, it was found that Ban NongKhuean Chang community had the potential in four aspects: 1. Tourism resources: there was a community based learning resources such as a Local weaving 2. Access to tourism resources: the community was accessed by land transportations conveniently and securely and links with other communities. 3. Facilities: there were primary and adequate facilities such as electricity, water supply, and shops, 4. Tourism Management was planned by local participation including community leaders, local agencies and community members.

Even if Ban NongKhuean Chang has been in readiness for tourism, it does not yet arise owing to lacking of tourists traveling to the area as the Community Development Provincial Office expected. However, Ban NongKhuean Chang still wants to enhance tourism promotions as well as strengthen a network with other communities in order to drive sustainable tourism

Keywords: Cultural Tourism; Ban NongKhuean Chang Weaving Group

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมองค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคมโดยสถาบันที่ยอมรับหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงาม และประโยชน์ ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ในยุคปัจจุบันการแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) การท่องเที่ยว นับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น รวมถึงซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรม และงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน

เป็นกลไกก่อให้เกิดการค้าขายสินค้าและบริการที่มาจากภูมิปัญญา วิถีชีวิต (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2556)

วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนจะเกิดการกระจายรายได้ทุกภาคส่วน โดยคนในชุมชนไม่ต้องออกไปแสวงหารายได้ จากภายนอก นับเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการนำแผนการท่องเที่ยวระดับประเทศไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน ในหลายพื้นที่หนึ่ง ในนั้นคือจังหวัดมหาสารคาม เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ได้มีการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด โดยมีจุดประสงค์ให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการส่งเสริม และการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ทุนเดิมที่มีอยู่บนพื้นฐาน และเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองมหาสารคาม โดยที่ผ่านมสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดมหาสารคามได้ร่วมกับหน่วยงานภาคี ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการยกระดับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมครบวงจร นำร่อง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านดงน้อย หมู่ 4 ต.พระธาตุ อ.นาดิน 2) บ้านหัวขัว หมู่ 4 ต.แกดำ อ.แกดำ และ 3) บ้านแพง หมู่ 1 ต.แพง อ.โกสุมพิสัย กิจกรรม ที่ดำเนินการไปแล้ว อาทิ เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้มีส่วนร่วมในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน ระดม

ความคิด ค้นหา และสร้างมูลค่าเพิ่มจากอัตลักษณ์ของชุมชน โดยพัฒนาศักยภาพให้สถานที่ สินค้า และการบริการ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการประเมินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมช่องทางการตลาดระดับจังหวัดโดยการจัดแสดงนิทรรศการ และผลงานหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 หมู่บ้าน ทั้งนี้ได้เชิญชวนนักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้เห็นหน้าพัฒนาแต่ละพื้นที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเกษตร เพราะช่วยกระจายรายได้สู่ประชาชนโดยไม่ต้องออกไปแสวงหารายได้จากภายนอก ฟังพาดตนเองได้จากการขายสินค้า และบริการที่เกิดจากภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพคน สินค้า บริการ และชุมชน ให้พร้อมปรับเปลี่ยนไปสู่ชุมชนท่องเที่ยว (สุรเชษฐ ลัจฉลักษณ์, 2561)

จากการศึกษาข้อมูลบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในเบื้องต้น พบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2531 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้คัดเลือกให้บ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจคิรบวงจรของจังหวัดและในปี พ.ศ. 2532 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้คัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมซึ่งหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงคือ การทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย โดยผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก ได้กำหนดให้เป็นลายลักษณ์ประจำจังหวัดมหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2545 ได้เข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และได้รับรางวัลระดับห้าดาว (สุมาลี พุ่มโกสุ่ม, 2562) กลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง จึงถือได้ว่าเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางศิลปวัฒนธรรม หัตถกรรม การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าไหมของจังหวัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะนอกจากจะได้คัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจคิรบวงจรของจังหวัดแล้ว ยังให้บริการอบรมเป็นวิทยากรเกี่ยวกับงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง และงานประดิษฐ์จากผ้าทออีกด้วย อีกทั้งยังสามารถนำเอาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมาพัฒนาส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาเรียนรู้ขั้นตอนการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

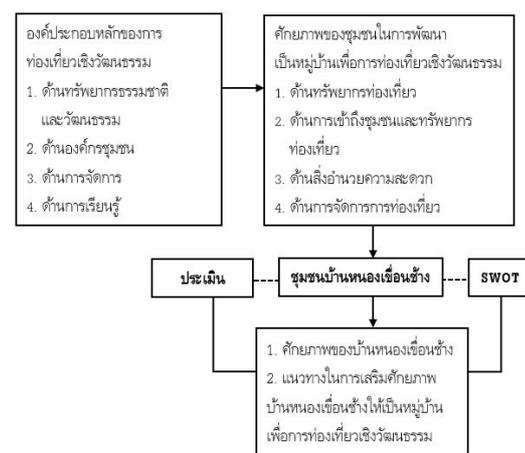
และเป็นการส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ประชากรอีกด้วย(สุมาลี พุ่มโกสุ่ม, 2562)

จากหลักการ และเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับปัจจุบันบ้านหนองเขื่อนช้างได้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าพื้นเมือง ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงหม่อนไหม มีการรวมกลุ่มสมาชิกทอผ้าภายในศูนย์การเรียนรู้ มีข้อมูลประวัติความเป็นมาบ้านหนองเขื่อนช้าง มีการสาธิตการทอผ้าในแต่ละขั้นตอนการผลิต และอยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน อาทิ วัดกุฎุชซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน โรงเรียน ศูนย์จำหน่ายสินค้า และมีนักท่องเที่ยวมาชมการทอผ้าและซื้อสินค้าแทบทุกวัน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาศักยภาพของบ้านหนองเขื่อนช้างต่อแนวทางการพัฒนาให้เป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเสนอแนวทางในการเสริมศักยภาพให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชน ก่อให้เกิดรายได้เพื่อความมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้างเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

บ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน ประชาชนบ้านหนองเขื่อนช้าง จำนวน 2 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก แอปบันทึกเสียง และโดรน (Drone: บันทึกภาพที่เห็นมุมมองจากด้านบน)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การเข้าถึงชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก และการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 และผู้ให้ข้อมูลร่วม ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ประกอบการศูนย์ OTOP สมาชิกกลุ่มทอผ้า หัวหน้าศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงหม่อนไหม ประชาชนบ้านหนองเขื่อนช้าง และนักวิชาการพัฒนาชุมชน

สิ่งที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงหม่อนไหม ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 2 ครั้ง ระหว่างเดือน กันยายน - ตุลาคม พ.ศ.2562 แล้วนำข้อมูลมาประมวลและเรียบเรียง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย สรุปอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ นำเสนอในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพของบ้านหนองเขื่อนช้างในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1 สภาพโดยรวมของบ้านหนองเขื่อนช้าง

1.1.1 ลักษณะทางกายภาพ ประวัติหมู่บ้านเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2435 ได้มีราษฎรอพยพมาจากบ้านเมืองหงส์ อำเภอดุจรถพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พบบริเวณแห่งนี้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่นานาชนิด มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ตรงกลางป่า มีหนองน้ำขนาดใหญ่ มีฝูงสัตว์ป่า เช่น กวาง อีเก้ง และอื่น ๆ โดยอาศัยน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต และมีเขื่อนช้างจำนวนมากมาอาบน้ำเป็นประจำกลายเป็น "เขื่อนช้าง" เพี้ยนมาเป็นเขื่อนช้าง จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านหนองเขื่อนช้าง" ปัจจุบันมีนายกิง วงศรีลคร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

1.1.2 ที่ตั้ง/และอาณาเขตติดต่อตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม ประมาณ 15 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 208 สายมหาสารคาม-ขอนแก่น เลี้ยวซ้ายหลัก กิโลเมตรที่ 14 บ้านโนนตาล เข้าไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร

ภาพที่ 2 ลักษณะภูมิประเทศของบ้านหนองเขื่อนช้าง (ถ่ายโดยโดรน)

1.1.3 ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกึ่งดอน พื้นที่เหมาะในการทำนา และปลูกพืชไร่ ลักษณะภูมิอากาศมี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน พื้นที่ทั้งหมด 2,850 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 2,500 ไร่ ทำนา 1,000 ไร่ ทำไร่ 1,500 ไร่

1.1.4 ลักษณะทางสังคม

1) ประชากร มีจำนวน 218 ครัวเรือน ประชากรชาย 345 คน หญิง 413 คน รวม 758 คน ผู้สูงอายุ 160 คน

2) การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา จำนวน 190 ครัวเรือน อัตราค่าจ้างแรงงานในหมู่บ้าน วันละ 300 บาท ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 55,418.56 บาท/คนปี และมีรายจ่ายเฉลี่ย/คนปี 34,230.80 บาท

3) ผู้มีความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่
1) นางทองย้อย ขานใหญ่ มีความสามารถด้านทอผ้า 2) นางยม ขานถม มีความรู้ด้านทอผ้า 3) นางนวย พลท่า มีความรู้ด้านทอผ้า และ
4) นายสวัสดิ์ วงละคร มีความรู้ด้านช่างไม้เป็นต้น

4) ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณี/ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณี มีการทำบุญตักบาตรที่วัดในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ มีการทำบุญประเพณีที่ยึดถือ และปฏิบัติเป็นแบบแผนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งหมด 12 เดือน ที่เรียกกันจนติดปากว่า “ยี่สิบสอง” มีผลดีทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ทำให้บุคคลรุ่นลูกรุ่นหลานรู้ถึงประเพณีสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีต รู้ถึงความเป็นอยู่ของปู่ ย่า ตา ยาย

5) พิธีกรรมที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ พิธีทำบุญเบิกบ้าน จะมีการจัดเลี้ยงผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ตา เพื่อให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำ

6) พิธีแต่งแก้สะเดาะเคราะห์ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องโชคลาง เมื่อมีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้นชาวบ้านจะทำพิธีแต่งแก้โดยไปเชิญหมอพรหมณ์มาแต่งแก้

7) พิธีบวชนาค ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้ามีลูกชายที่ผ่านการเกณฑ์ทหารแล้วอายุครบ 21 ปี พ่อแม่จะจัดงานบวชให้เพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองลูกขึ้นสวรรค์ด้วย

8) กลุ่มองค์กรในชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กองทุนัจจะเงินล้าน กองทุนพัฒนาสตรี ผลิตภัณฑ์ชุมชน และท้องถิ่น (OTOP) กลุ่มทอผ้า และกลุ่มสัมชีพชุมชน

ภาพที่ 3 ผู้วิจัยเยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) กลุ่มทอผ้า

1.2 ศักยภาพของชุมชน 4 ด้าน

1.2.1 ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ การตรวจสอบหลักฐานทางวัฒนธรรม และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้ข้อสรุปดังนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวบ้านหนองเขื่อนช้าง ที่คนในชุมชนเห็นว่ามีความสำคัญ และเป็นสิ่งที่สามารถนำให้คนมาท่องเที่ยวในชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ ดังที่คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้กล่าวว่า “การท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภูมิปัญญา เพราะชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา และประกอบอาชีพ การทอผ้า เป็นอาชีพเสริม จึงทำให้เป็นแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว” (พงรัตตา วงศรีลคร, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นายกิจ วงศรีลคร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ที่กล่าวว่า “บ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นชุมชนที่ไม่ได้เป็นชุมชนธรรมชาติ ไม่มีภูเขา น้ำตก และไม่มีโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ แต่ก็มีวัดกุญชรวนาราม ที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จนได้เป็นชุมชนรักษาศีล 5 และชุมชนส่วนใหญ่จะเด่นเรื่องการทอผ้า” (กิจ วงศรีลคร, 2562)

ภาพที่ 4 คณะผู้วิจัยและวัดกุญชราราม

บ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นชุมชนเชิงวัฒนธรรม เพราะมี ภูมิปัญญา และการประกอบอาชีพเสริมในการทอผ้าฝ้าย และ ผ้าไหม ซึ่งเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวของบ้านหนองเขื่อนช้าง ที่ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนเห็นว่า ควรนำมาเป็นทรัพยากร ในการท่องเที่ยวของชุมชน โดยนางสุมาลี พุ่มโกสุม นักวิชาการพัฒนา ชุมชน เล่าว่า “ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นชุมชนที่ดัดกรรม ที่มีชื่อเสียงทางการทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย โดยผ้าไหมมัดหมี่ ปลายสร้อยดอกหมาก ถูกกำหนดให้เป็นลายลักษณ์ประจำจังหวัด มหาสารคาม” (สุมาลี พุ่มโกสุม, 2562)

ภาพที่ 5 ผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก ที่บ้านหนองเขื่อนช้าง

ภาพที่ 6 ผู้วิจัยสังเกตและสัมภาษณ์ส่วนหนึ่งของกลุ่มทอผ้า บ้านหนองเขื่อนช้าง

1.2.2 ด้านการเข้าถึงชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยว การเข้าถึงชุมชนมีเส้นทางที่สะดวกสบาย สามารถเดินทางเข้าถึงชุมชนด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล สภาพถนนในปัจจุบันเป็นถนนลาดยางและคอนกรีต ซึ่งทำให้การเดินทางไม่ลำบาก นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางเข้ามาเที่ยวชมหมู่บ้านได้ตลอดทั้งปี เส้นทางการเดินทางเข้าถึงชุมชนนั้น ยังเชื่อมต่อกับทรัพยากรท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง และใช้เวลาในการเดินทางไปยังแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวใกล้เคียงไม่นาน เช่น สวนรุกขชาติ ท่าสองคอน ไร่พารวย เป็นต้น

ภาพที่ 7 ทางเข้าหมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง

1.2.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้ข้อสรุปดังนี้

1) สถานที่พักแรมในชุมชนยังไม่มีที่พักให้กับนักท่องเที่ยว หากมีงานเทศกาลประจำปี หรือนักท่องเที่ยวต้องการพักต้องอาศัย วัดเป็นสถานที่พักชั่วคราว

2) ร้านอาหารในชุมชนมีร้านอาหาร และเครื่องดื่มในชุมชน เป็นร้านที่มีลักษณะของวิถีชีวิตในชุมชนเป็นร้านขนาดเล็ก

3) ร้านขายสินค้าในชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง มีร้านขายผลิตภัณฑ์ในชุมชน เช่น ผ้าฝ้ายทอมือ และ ผ้าไหมทอมือ เป็นต้น และสามารถซื้อสินค้าต่าง ๆ ได้จากครัวเรือนในชุมชนอีกด้วย

4) น้ำเพื่ออุปโภค - บริโภค บ้านหนองเขื่อนช้าง ใช้น้ำประปาจากหน่วยงานราชการและจากบ่อน้ำบาดาล

5) ในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

6) การกำจัดขยะในชุมชนเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บ และนำไปกำจัด

7) ป้ายแผนที่ที่แสดงข้อมูลเบื้องต้นแก่นักท่องเที่ยว ในชุมชนมีป้ายบอกข้อมูลประวัติเบื้องต้นของชุมชน

8) ชุมชนยังไม่มีห้องน้ำสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว

9) ชุมชนยังไม่มีรถบริการนำเที่ยว

10) ไม่มีการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

“สิ่งอำนวยความสะดวก มีไฟฟ้า และน้ำประปาใช้ทุกครัวเรือน แต่ในชุมชนยังไม่มีห้องน้ำสาธารณะไว้บริการนักท่องเที่ยว ไม่มีสถานที่พัก หากต้องการพักค้างแรมจะต้องไปพักที่วัด ยังไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และไม่มีรถนำเที่ยว ”(ทองย้อย ขานใหญ่, 2562)

1.2.4 ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวของบ้านหนองเขื่อนช้าง คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้รับการฝึกอบรมพัฒนาเรียนรู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ มีการกระจายบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ การศึกษาดูงาน กิจกรรมของบ้านหนองเขื่อนช้าง คือ การเดินท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และการร่วมกิจกรรมวิถีชีวิต เช่น เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีในชุมชน ได้แก่ การทอผ้าฝ้าย และการทอผ้าไหม ผู้ที่มาท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้กระบวนการ ขั้นตอนการทำแต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติด้วย

บ้านหนองเขื่อนช้างมีการทำงานร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเพียงหน่วยงานเดียว ซึ่งหน่วยงานนี้เป็นทั้งที่เลี้ยงให้แก่ชุมชน สนับสนุนในเรื่องงบประมาณต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ผ่านสำนักงานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด การออกบูธต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ทาง Facebook ซึ่งในปัจจุบันชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างก็ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก จึงทำให้ชุมชนยังไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

2. แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของบ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค บ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเพื่อเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากกรณีศึกษาที่จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคบ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สรุปได้ว่า จุดแข็งและโอกาสของบ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทเรียนรู้ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ นั้น การทอผ้ายังเป็น อาชีพเสริมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มมูลค่าของสินค้าตลอดจนหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้อาชีพในชุมชนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น โดยการนำสินค้าไปจัดแสดง หรือออกบู๊ทงานต่าง ๆ (สุมาลี พุ่มโกสุม, 2562) คนในชุมชนมีความสามัคคี และมีส่วนร่วมในการทำงานจึงก่อให้เกิดโอกาสที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณ และการพาไปศึกษาดูงานจากที่ต่าง ๆ การจัดอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมทักษะในเรื่องต่าง ๆ แก่คนในชุมชน ตลอดจนชุมชนมีเส้นทางที่เชื่อมกับแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงชุมชน จึงเป็นโอกาสที่จะบูรณาการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวไว้ด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดเส้นทางใหม่ ๆ และเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว (สุมาลี พุ่มโกสุม, 2562) จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ การตรวจสอบหลักฐาน ทางวัฒนธรรม และการเก็บข้อมูล ภาคสนาม ได้ข้อสรุป ดังนี้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวบ้านหนองเขื่อนช้าง ที่คนในชุมชนเห็นว่ามีความสำคัญ และเป็นสิ่งที่สามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพดังที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้กล่าวว่า “การท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภูมิปัญญา เพราะชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา และประกอบอาชีพการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จึงทำให้เป็นแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยว” (พรตตท วังศรีนคร, 2562) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนายกิจ วังศรีนคร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ที่กล่าวว่า “บ้านหนองเขื่อนช้างเป็นชุมชนที่ไม่ได้เป็นชุมชนธรรมชาติ ไม่มีภูเขา น้ำตก และไม่มีโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุ แต่ก็มีวัดกุญชรนาราม ที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน

เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์จนได้เป็นชุมชนรักษาศิล 5 และชุมชนส่วนใหญ่จะเด่นเรื่องการทอผ้า” (กิจ วังศรีนคร, 2562) บ้านหนองเขื่อนช้างเป็นชุมชนเชิงวัฒนธรรม เพราะมีภูมิปัญญา และการประกอบอาชีพเสริมในการทอผ้าฝ้าย และผ้าไหม ซึ่งเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวของบ้านหนองเขื่อนช้าง ที่ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนเห็นว่า ควรนำมาเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวของชุมชนโดยนางสุมาลี พุ่มโกสุม นักวิชาการพัฒนาชุมชน กล่าวว่า “ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นชุมชนที่ดัดแปลงที่มีชื่อเสียงทางการทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย โดยผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก ถูกกำหนดให้เป็นลายลักษณะประจำจังหวัดมหาสารคาม” (สุมาลี พุ่มโกสุม, 2562)

จุดอ่อน และอุปสรรค คนในชุมชนไม่ได้เดือดร้อนว่าจะมีนักท่องเที่ยวหรือไม่ เพราะตนมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพอยู่แล้ว และประชาชนขาดการมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่ม และเมื่อหน่วยงานภาครัฐขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุน และส่งเสริมให้อาชีพการทอผ้าเป็นที่รู้จักในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงทำให้ขาดการรวมกลุ่มอาชีพที่จริงจัง อีกทั้งยังไม่สามารถให้คำปรึกษา หรือดูแลเป็นที่เรียบร้อยอย่างต่อเนื่องได้ จึงทำให้คนในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรดูแลเป็นที่เลี้ยงให้กับชุมชนในระยะเริ่มต้น จนกว่าชุมชนจะสามารถบริหารจัดการด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง การโยกย้ายตำแหน่งต่าง ๆ และเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมีเพียงหน่วยงานเดียว จึงทำให้ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ (สุมาลี พุ่มโกสุม, 2562) และจากการสัมภาษณ์ นางหนูคาย พนอินทร์ ประชาชนในชุมชน กล่าวไว้ว่า “กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชน เพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้น ยังต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือ” (หนูคาย พนอินทร์, 2562) และสอดคล้องกับนางกัลยา คตอินทร์ ประชาชนในชุมชน กล่าวไว้ว่า “ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง มีชื่อเสียงด้านการทอผ้า แต่คนในชุมชนไม่ได้สนใจที่จะทำให้อาชีพนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมากนักเพราะขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และขาดงบประมาณในการส่งเสริม อีกทั้งงบประมาณที่ได้จากสำนักงานพัฒนาชุมชนก็ไม่ได้มากพอต่อการส่งเสริมชุมชนในด้านการท่องเที่ยว แต่เป็นงบประมาณที่

ส่งเสริมด้านการรวมกลุ่มในการทอผ้าเท่านั้น” (กัลยา คตอินทร์, 2562) ทั้งนี้คนในชุมชนยังขาดความตระหนักว่าชุมชนจะเกิดการท่องเที่ยวที่ดี หรือการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ เพราะคิดว่า มีอาชีพเสริมอย่างอื่นที่สามารถสร้างรายได้ที่ได้อยู่แล้ว จึงไม่ได้สนใจ หรือมีความกระตือรือร้นที่จะผลักดันให้บ้านหนองเขื่อนช้างเป็น หมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากนัก

2.2 การที่จะทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ต้องมองเห็นถึงศักยภาพในชุมชนว่ามีอะไรเป็นจุดเด่น จุดที่ดึงดูด ความสนใจให้ผู้คนเข้ามาเที่ยวชม ฉะนั้นการที่จะทำให้ชุมชน กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในนั้น คนในชุมชนต้องมองเห็นศักยภาพ ของตนเองว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษาชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง พบว่า มีศักยภาพเบื้องต้นใน 4 ด้าน ดังที่ได้กล่าวมา ซึ่งเป็น ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่พึงจะมีที่คนในชุมชนให้ความเห็นว่า ชุมชนของตนนั้นมีอะไรบ้าง และนั่นก็เป็นเพียงศักยภาพเบื้องต้น ของแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังไม่เป็นที่น่าสนใจ และดึงดูดให้ นักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมหมู่บ้านได้ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ถึงแม้ ชุมชนจะมีชื่อเสียงด้านการทอผ้าแต่ไม่มีจุดเด่นอย่างอื่นที่จะทำให้ แตกต่าง หรือเด่นกว่าชุมชนอื่น ๆ คณะผู้ศึกษาจึงมองเห็นว่าชุมชน ต้องมีการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้มีจุดเด่นมากขึ้น นั่นคือ ชุมชนควรมีการรวมกลุ่มอาชีพของคนในชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้ เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่หลากหลาย มีรูปทรงที่ทันสมัย มีแบบให้เลือกใส่ได้ ทุกเพศ ทุกวัย มีรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม แสดงถึง ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน สามารถดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ และในปัจจุบันช่างทอผ้าในชุมชน ก็ไม่ค่อยมีแล้ว จึงอาจทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเลือนหายไปหากไม่มีการสืบสาน ฉะนั้นชุมชนควรมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ การทอผ้าให้ลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดไป เพื่อคงความเป็น อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาสนับสนุนด้าน งบประมาณ และให้ความรู้ คำปรึกษาในเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพราะชุมชนไม่สามารถพัฒนาได้โดยลำพังต้องอาศัยการมีส่วนร่วม และสนับสนุนจากหลายฝ่าย ประกอบด้วย คนในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชน รวมถึงหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

และหลากหลายช่องทาง เช่น การทำเอกสาร คู่มือการท่องเที่ยว สื่อออนไลน์ และการจัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้เข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และจัดให้มีผู้ดูแล อย่างจริงจัง และควรมีการเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยวให้ สามารถเดินทางได้สะดวก มีการบูรณาการแหล่งท่องเที่ยวสถานที่ ใกล้เคียง เช่น สวนรุกขชาติ ท่าสองคอน และไร่พารวย เป็นต้น เพื่อที่จะได้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น และเตรียม ความพร้อมการท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.4 ควรตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวที่คอยอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในด้านที่พัก ร้านอาหาร เส้นทาง การท่องเที่ยว รถนำเที่ยว แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ปฏิทิน การท่องเที่ยวประจำปี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวมีรูปแบบ ที่ชัดเจน มากยิ่งขึ้น

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพของชุมชน และกลุ่มทอผ้า บ้านหนองเขื่อนช้าง ในการพัฒนาเป็นหมู่บ้าน เพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมมีประเด็นที่น่าสนใจอภิปราย ได้ดังนี้

ศักยภาพของบ้านหนองเขื่อนช้าง มีศักยภาพเบื้องต้นใน 4 ด้าน เป็นการเตรียมความพร้อม เพื่อการรองรับการท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว การเข้าถึงชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก และการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงศักยภาพของชุมชนไว้ว่า ชุมชนต้องมี แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพการจัดการ และสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวว่าศักยภาพ ของชุมชนมี 3 ด้าน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยดูว่าสิ่งที่ดึงดูดใจ ให้แก่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม พบว่า บ้านหนองเขื่อนช้าง มีสิ่งใจ ดึงดูดให้แก่แก่นักท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพ ด้านการเข้าถึงทรัพยากรท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึง บ้านหนองเขื่อนช้างได้ด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล สามารถท่องเที่ยวได้ ตลอดปี และศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนมี บัณฑิตปริญญาโทที่อำนวยความสะดวกให้แก่แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2550, อ้างถึงใน

ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี, ม.ป.ป.) ที่กล่าวถึง คักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีความสะดวกในการเข้าถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ร้านอาหารและร้านขายสินค้า

ด้านการจัดการ พบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน มีความคงเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการกระจายหน้าที่แบ่งงานกันทำ การมีส่วนร่วมในชุมชนคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความร่วมมือ และมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมให้แก่ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวรรณวิมล ภูนาศ (2558) ในเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านหนองเขื่อนช้างยังขาดการจัดตั้งองค์กรที่ชัดเจน ควรมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาเพื่อการทำงานที่สะดวก ชัดเจนและโปร่งใส การติดต่อประสานงานกับภายนอกยังไม่ดีนัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนน้อย ทั้งนี้บ้านหนองเขื่อนช้างต้องการเพิ่มศักยภาพในการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนหน่วยงานเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างมีกิจกรรมที่เรียนรู้ในชุมชนหลากหลาย มีทั้งการเดินทางเยี่ยมชมในหมู่บ้านการทอดผ้า และการเลี้ยงหม่อนไหม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี (ม.ป.ป.)

2. แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้างเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวทางในการเสริมศักยภาพของบ้านหนองเขื่อนช้างให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พบว่า ชุมชนยังขาดการจัดตั้งกลุ่มองค์กร ที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อการทำงานที่ดีขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสนับสนุนชุมชน ควรมีการร่วมมือประสานงานกันหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น การประชาสัมพันธ์ของชุมชนยังมีน้อยมีเพียงการประชาสัมพันธ์ผ่าน Facebook การไปออกบูธตามกลุ่มจังหวัด ควรมีการจัดทำเอกสารข้อมูลหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันเป็นยุคของเทคโนโลยีทำให้การเข้าถึงข้อมูลชุมชนนั้นทำได้ไม่ยาก เช่น การจัดทำเว็บไซต์ และสื่อออนไลน์ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักหมู่บ้าน และเดินทางมาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามยังไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากนัก และคนในชุมชนไม่ได้ตื่นตัวในเรื่องของการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวในชุมชนที่เกิดขึ้นคนในชุมชนไม่ได้เป็นกรณีแรกที่อยากจะทำให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะของนโยบายของผู้นำชุมชนขาดความชัดเจน และไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทรัพยากรไม่เพียงพอขาดการประสานงาน และการติดต่อสื่อสาร การดำเนินโครงการขาดความต่อเนื่อง และยังมีทรัพยากร ปรับเปลี่ยน ผู้รับผิดชอบดูแลโครงการ จึงทำให้ชุมชนขาดที่ปรึกษาที่ดี อีกทั้งคนในชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนควรเกิดจากทั้งสองฝ่ายโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานราชการ ร่วมกันคิด และวางแผนเพื่อให้เกิดโครงการที่ดี เหมาะสมกับความต้องการทั้งสองฝ่าย จึงจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดผลสำเร็จ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะระดับองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.1 องค์กรปกครองส่วนตำบลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำระบบข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น รายชื่อที่ท่องเที่ยว การเข้าถึงชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก และการส่งเสริมการตลาด ในด้านการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลท่องเที่ยว จัดการนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่

1.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสนับสนุนงบประมาณ และเป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชน จนกว่าชุมชนจะสามารถตั้งตัวได้อย่างเข้มแข็งด้วยตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในระดับชุมชน

2.1 การประชาสัมพันธ์ควรจัดทำในหลายรูปแบบทางเว็บไซต์ และสื่อออนไลน์ ที่สำคัญมาก ๆ คือ ต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยมีสิ่งเปลี่ยนแปลง และเป็นปัจจุบันเสมอ

2.2 ควรจัดตั้งกลุ่มองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อที่จะได้แบ่งภาระงานอย่างชัดเจน

2.3 มีการสร้างภาคีเครือข่าย และแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

2.4 ควรมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบฐานการเรียนรู้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติและเกิดการเรียนรู้ และได้ความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน อาทิเช่น กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทอผ้าและเย็บผ้า ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงหม่อนไหมมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวให้อาหารหนอนไหม รวมถึงการสาธิตขั้นตอนการทอผ้าการเย็บผ้า หรือการสาวไหม เป็นต้น

2.5 การวางแผนงานในระยะสั้นและระยะยาวควรให้สมาชิกร่วมรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการวางแผน

กิตติกรรมประกาศ

ขอพระคุณมายกย่อง วงศ์วิมล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองเขื่อนช้าง คุณสุมาลี พุ่มโกสุม นักวิชาการพัฒนาชุมชน คุณกัลยา คตอินทร์ คุณทองย้อย ขานหมู่, คุณวงรัตน์ วงศ์วิมล และคุณหนูคาย พนอินทร์ ที่ให้ข้อมูลทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กัลยา คตอินทร์. **ชาวบ้านบ้านหนองเขื่อนช้าง**. สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2562.

กิจ วงศ์วิมล. **ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านหนองเขื่อนช้าง**. สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2562.

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2556). **แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. สืบค้นจาก <http://tourism-dan1.blogspot.com>.

ทองย้อย ขานหมู่. **คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ 7**. สัมภาษณ์ 11 ตุลาคม 2562.

นำชัย ทนุผล และคณะ. (2543). **รายงานผลการวิจัยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และ พัชรินทร์ เสริมการดี. (2556). การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอควนโดนและบ้านโตนป่าหน่น อำเภอกาหลง จังหวัดสตูล. **สุทธิปริทัศน์**. 27(83), 97 - 112.

วงรัตน์ วงศ์วิมล. **คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ 7**. สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2562.

วรรณวิมล ภู่นาค. (2558). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา. **Academic Services Journal Prince of Songkla University**. 26(1), 63 - 74.

สุมาลี พุ่มโกสุม. **นักวิชาการพัฒนาชุมชน**. สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2562.

สุรเชษฐ สัจจลักษณ์. (2561). **มหาสารคามเชิญท่องเที่ยว 3 หมู่บ้าน วัฒนธรรม สัมผัสวิถีชีวิตชาวชุมชน**. สืบค้นจาก <https://www.77kaoded.com/content/121241>

หนูคาย พนอินทร์. **ชาวบ้านบ้านหนองเขื่อนช้าง**. สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2562

